

Naturvårdsenheten
Jörel Holmberg
0501-60 53 95

Skötselplan för naturreservatet Ruskela källa i Falköpings kommun

Foto: Jörel Holmberg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Syfte	3
2. Beskrivning av området.....	3
2.1 Uppgifter om naturreservatet.....	3
2.2 Topografi och läge.....	3
2.3 Geologi och hydrologi.....	3
2.4 Markanvändning (historisk och nuvarande).....	4
2.5 Kulturhistoriska bevarandevärden.....	4
2.6 Vegetation, flora och fauna	4
2.7 Friluftsliv	6
2.8 Bebyggelse och anläggningar.....	6
3 Mark och vegetationsvård.....	6
3.1 Övergripande mål	6
3.2 Generella riktlinjer och åtgärder.....	6
3.3 Beskrivning av skötselområden.....	6
4 Friluftsliv.....	8
4.1 Övergripande mål	8
4.2 Information och anläggningar	8
5 Gränsmarkering.....	8
6 Uppföljning	8
6.1 Uppföljning av skötselåtgärder	8
6.2 Uppföljning av bevarandemål	8
6.3 Revidering av skötselplanen.....	9
7 Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning.....	9
8 Referenser	10

BILAGOR

- bilaga 3a** skötselplanekarta med skötselområden, stigsystem, informationstavlor och p-plats, 1:10 000

1. Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla en äldre ängsgranskog med värdefulla käll- och bäckmiljöer.
- bevara och utveckla förutsättningarna för en rik flora och fauna särskilt med avseende på svamparter som är knutna till ängsgranskogar.
- säkerställa ett område värdefullt för det rörliga friluftslivet.

Syftet skall tryggas genom att:

- skogen i huvudsak lämnas till fri utveckling.
- planterad granskog gallras/avverkas för att på sikt övergå till naturskogsartade bestånd
- befintliga vandringsleder underhålls och informationstavlor sätts upp.

2. Beskrivning av området

2.1 Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Ruskela källa
Skyddsform	naturreservat
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Falköping
Församling:	Hornborga, Brunnhem och Segerstad socknar
Naturgeografisk region:	Falbygden
Karta:	Topografisk karta: 8D SV Ekonomisk karta: 083 24 och 083 34
Lägesbeskrivning:	Brunnhemsbergets västra sluttning, ca 3 km sydost om Broddetorp
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götaland
Areal:	Totalt: 27 ha
Markslag	25 ha barrskog och 2 ha igenväxande öppna marker

2.2 Topografi och läge

Naturreservatet Ruskela källa ligger på Brunnhemsbergets västsluttning, ca 3 km sydost om Broddetorps by. Reservatet ligger i Falköpings kommun och är utmarker till gårdar i Broddetorp, Brunnhem och Segerstad. I väster gränsar reservatet delvis till åkermarker. Det mesta runtom är dock produktionskog med granplanteringar och hyggen.

Reservatet sluttar från öster till väster. Dess högsta punkt ligger på 265 meter över havet och den lägsta på ca 190 meter över havet.

2.3 Geologi och hydrologi

Brunnhemsberget hör till Västergötlands platåberg, som kännetecknas av ett antal kambrosiluriska lager med ett skyddande diabaslager högst upp. Naturreservatet Ruskela källa ligger i sluttningen och kalken påverkar området.

Inom området finns en naturlig källa, Ruskela källa, vilken tidigare har använts för vattenförsörjningen i Broddetorps by. Ruskelabäcken rinner mot sydväst från källan. Det finns även mindre bäckar och grävda diken i området.

2.4 Markanvändning

Större delen av reservatet är tidigare utmarksskog som har betats. I den västra delen finns spår av åkermarker som numera planterats med gran eller vuxit igen. Det finns en del stenmurar i området och grova granar med lågt sittande grova grenar visar på ett tidigare mer öppet landskap. Källan har använts som vattentäkt och bönderna från Segerstad har rätt att driva upp och vattna sina kor vid källan. Större delen av skogen har etablerat sig spontant sedan utmarksbetet upphörde. På mindre delar av reservatet har plantering av gran skett. Numera är området skogsmark och ett skonsamt skogsbruk har bedrivits.

2.5 Kulturhistoriska bevarandevärden

Ruskela källa har tidigare använts som offerkälla. Källan har även använts för vattenförsörjning. Faledreven som är Skaraborgs bäst bevarade fädev går från Segerstad kyrka till Ruskela källa. Faledreven användes förr för att driva boskap från byarna till utmarksbetena uppe på Brunnhemsberget. Idag nyttjas dreven som vandringsled.

Inom reservatet finns ett flertal stenmurar. I nära anslutning till reservatet har det legat flera torpställen. Vargastenen är ett block som ligger ca 200 m söder om källan. Enligt traditionen ska man ha flått vargar på den stenen.

2.6 Vegetation, flora och fauna

I tabell 1 redovisas inom naturreservatet förekommande naturtyper och arealer för dessa.

Nr.	Naturtyp	Areal	Natura 2000-naturtyp	Areal
1	Ängsgranskog	25	Näringsrik granskog, 9050	25
3	Igenväxande åker/betesmark	2	-	
	Summa	27	Summa	25

Tabell 1. Inom naturreservatet förekommande vegetationstyper enligt Nordiska ministerrådet (1998) Natura 2000-naturtyp enligt Natura 2000-systemet (Naturvårdsverket 1997).

På Brunnhemsbergets västsluttning i anslutning till Ruskela källa finns ett område med gammal grandominerad barrskog på den i övrigt av skogsbruk dominerade sluttningen. Området har lång skoglig kontinuitet även om skogen har varit glesare under tidigare skeden när skogsbete var vanligt. Gran dominerar men även tall, björk, asp och klibbal förekommer. Asp förekommer huvudsakligen i nordväst. Endast små delar har varit utsatta för kalavverkning men i det mesta av skogen har plockhuggning skett. Marken är näringsrik vilket gör att ett stort antal sällsynta och rödlistade marksvampar förekommer i området. Ett tiotal arter av taggsvamp, vilka indikerar höga naturvärden, har noterats i området. Bland taggsvamparna finns de tre rödlistade arterna brandtaggsvamp *Hydnellum auratile*, blåfotad taggsvamp

Sarcodon glaucopus sammetstaggsvamp *Sarcodon martioflavus* och i reservatet. Den långa kontinuiteten på skogen har gjort att den sällsynta skuggmossan, *Dichranodontium denudatum*, förekommer relativt rikligt. Skuggmossa är en så kallad oceanisk art, vilka behöver en hög och jämn luftfuktighet, och har sitt huvudutbredningsområde på västkusten och i Sjuhäradsbygden. Flera lundväxter som kransrams, ormbär och svart trolldruva förekommer i den näringsrika barrskogen.

Vid källan i de östra delarna finns det ett tämligen brant parti som är rikt på block. I dessa delar finns det god tillgång på död ved. Söder om branten finns ett mindre område med sumpskog. Gran är det dominerande trädslaget men där förekommer även björk och klibbal.

Ruskelabäcken rinner från källan och mot sydväst nedför sluttningen. Gran-skogen kantar bäcken men inslaget av grova tallar är tämligen stort liksom av lövträd som björk och klibbal. Det finns rikligt med lågor av både lövträd och barrträd. Mossfloran är rik och flera signalarter har noterats som kruskalkmossa *Tortella tortuosa*, källpraktmossa *Pseudobryum cinclidioides* och rutbålsmossa *Concephalum conicum*.

I den västra delen av naturreservatet finns gamla inägomarker som delvis har vuxit igen och delvis har planterats med gran. I norra delen av den gamla inägomarken, i anslutningen till vägen, finns en gallrad björkskog. I nordvästra delen av området finns flera grävda diken.

Art	Kategori	Källa
Kärlväxter		
Svart trolldruva <i>Actaea spicata</i>	S3	Helena Gralén
Blåsippa <i>Hepatica nobilis</i>	S1	Helena Gralén
Skärmstarr <i>Carex remota</i>	S3	Nyckelbiotopsinventeringen
Bäckbräsa <i>Cardamine amara</i>	S2	Nyckelbiotopsinventeringen
Kärrfibbla <i>Crepis paludosa</i>	S2	Helena Gralén
Ormbär <i>Paris quadrifolia</i>	S1	Nyckelbiotopsinventeringen
Kransrams <i>Polygonatum verticillatum</i>	S3	Helena Gralén
Nästrot <i>Neottia nidus-avis</i>	S3	Helena Gralén
Mossor		
Blåmossa <i>Leucobryum glaucum</i>	S1	Helena Gralén
Långfliksmossa <i>Nowellia curvifolia</i>	S2	Bertil Jannert/Per-Arne Arulf
Vågig sidenmossa <i>Plagiothecium undulatum</i>	S2	Helena Gralén
Västlig hakmossa <i>Rhytidiadelphus loreus</i>	S3	Helena Gralén
Kruskalkmossa <i>Tortella tortuosa</i>	S2	Bertil Jannert/Per-Arne Arulf
Tuffmossor <i>Palustriella ssp.</i>	S2	Bertil Jannert/Per-Arne Arulf
Källpraktmossa <i>Pseudobryum cinclidioides</i>	S3	Bertil Jannert/Per-Arne Arulf
Rutbålsmossa <i>Conocephalum conicum</i>	S2	Helena Gralén
Skuggmossa <i>Dichranodontium denudatum</i>	S3	Helena Gralén
Lavar		
Gammelgranslav <i>Lecanactis abietina</i>	S1	Helena Gralén
Svampar		
Blodsopp <i>Boletus luridiformis</i>	S3	Västgötabergens svampklubb
Rödgul trumpetvamp <i>Cantharrellus lutescens</i>	S3	Västgötabergens svampklubb
Trådticka <i>Climacocystis borealis</i>	S2	Västgötabergens svampklubb
Strimmig lökspindling <i>Cortinarius glaucopus</i>	S3	Västgötabergens svampklubb
Lackticka <i>Ganoderma lucidum</i>		Västgötabergens svampklubb
Lukticka <i>Gloeophyllum odoratum</i>		Västgötabergens svampklubb
Orange taggsvamp <i>Hydnellum aurantiacum</i>	S3	Västgötabergens svampklubb
Zontaggsvamp <i>Hydnellum concrescens</i>	S3	Västgötabergens svampklubb
Dropptaggsvamp <i>Hydnellum ferrugineum</i>	S3	Västgötabergens svampklubb
Skarp dropptaggsvamp <i>Hydnellum peckii</i>	S3	Västgötabergens svampklubb

Dofttaggsvamp <i>Hydnellum suaveolens</i>	NT/S3	Västgötabergets svampklubb
Gulriska <i>Lactarius repraesentaneus</i>		Västgötabergets svampklubb
Svavelriska <i>Lactarius scrobiculatus</i>	S2	Västgötabergets svampklubb
Hasselsopp <i>Leccinum pseudoscrabrum</i>	S3	Västgötabergets svampklubb
Svart taggsvamp <i>Phellodon niger</i>	NT/S3	Västgötabergets svampklubb
Krusbärskremla <i>Russula queletii</i>	S1	Västgötabergets svampklubb
Fjällig taggsvamp <i>Sarcodon imbricatus</i>	S3	Västgötabergets svampklubb
Blek streckmusseron <i>Tricholoma luridum</i>		Västgötabergets svampklubb
Äggspindelskivling <i>Cortinarius vitellinus</i>	NT	Västgötabergets svampklubb
Brandtaggsvamp <i>Hydnellum auratile</i>	VU/S3	Västgötabergets svampklubb
Luddticka <i>Inonotus tomentosus</i>	NT/S3	Västgötabergets svampklubb
Grå taggsvamp <i>Phellodon confluens</i>		Västgötabergets svampklubb
Blåfotad taggsvamp <i>Sarcodon glaucopus</i>	VU/S3	Västgötabergets svampklubb
Sammetstaggsavamp <i>Sarcodon maritioflavus</i>	VU/S3	Västgötabergets svampklubb

Tabell 2. Tabell över artförekomst av rödlistade, signalarter och Natura 2000-arter.

Kategori:

1. rödlistade arter (ArtDatabanken 2005): (RE) Försvunnen; (CR) Akut hotad; (EN) Starkt hotad; (VU) Sårbar; (NT) Missgynnad; (DD) Kunskapsbrist
2. signalarter (Skogsvårdsstyrelsen 1994, 2000): (S1) lågt signalvärde; (S2) medelgott signalvärde; (S3) högt signalvärde.
3. arter i habitatdirektivet och fågeldirektivet: (EU).

2.7 Friluftsliv

Vandringsleden Faledreven löper genom reservatet. Utöver denna finns det flera stigar och mindre vägar i området. Vid källan finns en eldstad och bänkar.

2.8 Bebyggelse och anläggningar

Inom reservatet finns i övrigt ingen bebyggelse

3 Mark och vegetationsvård

3.1 Övergripande mål

Det övergripande målet med skötselarbetet är att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i en naturligt uppkommen äldre kalkbarrskog, naturliga bäckmiljöer och källmiljöer.

3.2 Generella riktlinjer och åtgärder

Skogen ska lämnas till fri utveckling, inga skogliga aktiviteter som avverkning, gallring och röjning får göras. Död ved ska lämnas inom området.

3.3 Beskrivning av skötselområden

Skötselområde 1

Naturtyp: Ängsgranskog

Natura 2000-habitat: Näringsrik granskog, 9050

Areal: 25 ha

- Beskrivning: Grandominerad barrskog med inslag av tall, björk, klibbal och asp. Kalkhaltig jord med en rik flora av framförallt marksvampar men även av kärlväxter och mossor. God tillgång på död ved i delar av området. Värdefulla bäck- och källmiljöer. Mindre områden med sumpskog.
- Bevarandemål: En mosaikartad kalkbarrskog med många småbiotoper och god tillgång på död ved av olika dimensioner. En artrik kärlväxt-, moss- och svampflora som är typisk för kalkbarrskogar. På sikt ett större antal sällsynta och rödlistade arter samt livskraftiga bestånd av de arter befintliga arterna. Området lämnas huvudsakligen till fri utveckling. I direkt anslutning till Ruskela källa ska igenväxning dock inte tillåtas.
- Engångsåtgärder: Inga
- Underhållsåtgärder: Vid behov kan röjningar behöva göras i direkt anslutning till Ruskela källa, liksom i anslutning till Fale-dreven.

Skötselområde 2

- Naturtyp: Igenväxande åkermark
- Natura 2000-habitat: -
- Areal: 2 ha
- Beskrivning: I norra delen av reservatet finns ett område som tidigare har varit åkermark men som håller på att växa igen. Delar av åkermarken har planterats med gran.
- Bevarandemål: En naturskogsartad barrskog med god tillgång på död ved av olika dimensioner. En artrik kärlväxt-, moss-, lav- och svampflora. Huvudsakligen fri utveckling.
- Engångsåtgärder: Avverkning alternativt gallring görs i granplanteringen i ett inledningsskede.
- Underhållsåtgärder: Inga

4 Friluftsliv

4.1 Övergripande mål

Naturreservatet ska vara attraktivt och lättillgängligt för besökare och det ska också vara enkelt att få information om området.

4.2 Information och anläggningar

Mål:

Gränsmarkeringar och informationstavlor ska finnas. Befintliga stigar och leder ska vara i gott skick och en parkering för besökare ska finnas vid vägen inne i naturreservatet.

Engångsåtgärder:

En mindre parkeringsyta ska iordningsställas på den plats som är markerad på karta, bilaga 3a.

Informationstavlor skall sättas upp på de platser som är markerade på karta, bilaga 3a. Tavlorna skall utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar. De skall innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten.

Vägvisning från parkeringen till Ruskela källa och Faledreven iordningsställs.

Underhållsåtgärder:

Informationsanläggningar skall tillses regelbundet och underhållas vid behov av naturvårdsförvaltaren.

5 Gränsmarkering

Reservatets gräns ska utmärkas i fält. Gränsmarkeringar skall utföras enligt naturvårdsverkets anvisningar.

6 Uppföljning

6.1 Uppföljning av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs i reservatet ska dokumenteras av den som utför åtgärden. Av dokumentationen ska framgå:

- åtgärd,
- plats (skötselområde),
- kostnad,
- tidpunkt,
- utförare.

En dokumentation av skötselåtgärder och deras effekt på flora och fauna är nödvändig för att se om den föreslagna skötselplanen följs och om målsättningen med naturreservatet uppfylls av de genomförda åtgärderna. Skötselplanen bör revideras då uppföljningen indikerar att behov finns. Naturvårdsförvaltaren ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas.

Åtgärder av restaureringskaraktär bör dokumenteras med foto före och efter åtgärd.

6.2 Uppföljning av bevarandemålen

Uppföljningen görs på uppdrag av förvaltaren.

En grundläggande inventering av svamp- och mossfloran bör komma till stånd för att kunna göra en uppföljning av områdets kvalitetsmål i framtiden. Denna dokumentation görs av en svamp- och mosskunnig person och bör innehålla uppgift om förekomst av signal- och rödlistade arter samt utbredning. Kartor med inprickade förekomster för vissa utvalda arter bör utgöra komplement till artlistorna. En uppföljning av inventeringen bör göras vart 30:e år.

6.3 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen indikerar att behov finns. Länsstyrelsen ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas.

7 Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning

Hela naturvårdsförvaltningen för naturreservatet Ruskela källa bekostas av staten.

En sammanfattning och prioritetsordning på planerad tillsyn och uppföljning av skötsel- och kvalitetsmålen redovisas i tabell 3.

Att gränsmarkeringar, reservatsskyltar och vägvisningsskyltar sätts upp är av högsta prioritet. Det är av högsta prioritet att en grundinventering av svampar och mossor sker för att kunna följa reservatets kvalitetsmål vad gäller förekomst av signal- och rödlistade arter av dessa grupper. Det är av hög prioritet att gallring/röjning görs i granplanteringen inom 10 år. Dessutom är det av hög prioritet att tillsynen av skyltar sker årligen samt att den allmänna tillsynen av skogen sker var tionde år.

Skötselåtgärder, uppföljning och tillsyn	Skötselomr.	När	Prioritet
Gränsmarkering		1 gång	1
Iordningställande parkeringsyta	1	1 gång	1
Tillverkning och uppsättning av skyltar		1 gång	1
Gallring/röjning av granplantering	2	1 gång	2
Tillsyn: skyltar		Årligen	2
Tillsyn: skog		Var 10:e år	2
Grundinventering av svampar och mossor	1 & 2	1 gång	1
Uppföljande inventeringar av svampar och mossor	1 & 2	Vart 30:e år	2

Tabell 3. Prioritering av föreslagna skötsel- och uppföljningsinsatser samt tillsyn, intervall för genomförande och prioriteringsgrad på åtgärden: (1) Högsta prioritet; (2) Hög prioritet; (3) Lägre prioritet.

8 Referenser

- Cederberg, B., Löfroth, M. 2000. *Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Gärdenfors, U., 2000. *Rödlistade arter i Sverige 2000*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1984: *Naturvårdsprogram för Skaraborgs län*. Meddelande 9/84.
- Naturvårdsverket. 2000. *Områden av riksintresse för naturvård & friluftsliv*. Registerblad.
- Naturvårdsverket. 1997. *Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000*.
- Nordiska ministerrådet. 1994. *Vegetationstyper i Norden*. TemaNord 1994:665. Köpenhamn, Danmark.
- Riksantikvarieämbetet. *Fornminnesregister, Broddetorps och Segerstad socknar*.
- Riksantikvarieämbetet. 1996: *Områden av riksintresse för kulturmiljövården*. Registerblad.
- Skogsstyrelsen. 1995. *Instruktion för Datainsamling vid inventering av nyckelbiotoper*. Jönköping.
- Skogsvårdsstyrelsen 1996: Nyckelbiotopinventering i Falköpings kommun. Västgötabergens svampklubb. *Databas över svampfynd i Skaraborg*.

Muntliga referenser:

Kurt-Anders Johansson, Västgötabergens svampklubb